

ШУМИЛО

Михайло Миколайович — доктор юридичних наук, старший науковий співробітник відділу проблем цивільного, трудового та підприємницького права Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

СТАН І ПРОБЛЕМИ МОЛОДІ В НАН УКРАЇНИ

Вельмишановний Борисе Євгеновичу!

Шановні учасники Загальних зборів!

Я представляю Раду молодих учених НАН України і хочу сказати, що нам, науковій молоді Академії, дуже приємно, що вже два роки поспіль нас запрошують до участі у Загальних зборах, що про нас та наші проблеми неодноразово вже згадувалося на цьому зібранні, навіть у звітній доповіді президента НАН України. Тому я зупинюся лише на тих питаннях, які сьогодні ще не пролунали.

Стан молоді в НАН України. В Академії вже тривалий час спостерігається тенденція до зменшення чисельності молодих учених. Станом на кінець 2016 р. в НАН України працювало 2338 молодих учених, серед них — 41 доктор наук віком до 40 років і 1209 кандидатів наук. Минулого року загальна кількість молодих учених порівняно з 2015 р. зменшилася на 12,8 %; на 9,6 % скоротилася чисельність молодих учених — кандидатів наук, а відносно 2013 р. ці показники становлять 21,6 % та 14,6 % відповідно. За останні два роки з наукових установ НАН України звільнилося 42 молоді вчені — стипендіати Президента України (у 2015 р. — 27 і в 2016 р. — 15), що становить 14 % їх загальної кількості в Академії. Усе це створює підґрунтя для подальшого занепаду наукової сфери в Україні. Частка молодих науковців, які їдуть на postdoc-програми за кордон, надзвичайно висока. І надалі ця тенденція, скоріш за все, продовжиться, оскільки поки що немає факторів, які б кардинально змінили ситуацію на краще.

Стипендії та гранти для молодих учених. У 2016 р. молоді вчені установ НАН України здобули 14 премій Президента України, 10 премій Верховної Ради України та одну іменну стипендію Верховної Ради України, а також 16 грантів Президента України для підтримки наукових досліджень молодих учених. Крім того, 300 молодих науковців НАН України отримують стипендії Президента України. У 2016 р. Президія НАН України виділила для молодих учених кошти для прове-

дення 9 додаткових науково-дослідних тем, у 2017 р. — для проведення 8 таких тем, розмір фінансування збільшився для кандидатів наук до 50 тис. грн, для докторів — до 70 тис. грн.

Стан правового регулювання атестації наукових кадрів. Правове регулювання атестації наукових кадрів перебуває у стані перманентної модифікації. Зміни у цій сфері фактично диктуються Міністерством освіти і науки України як органом центральної влади. Інколи вони навіть погіршують попереднє правове регулювання. Великою проблемою видається те, що ці зміни молодими вченими НАН України обговорюються з МОН та його департаментами безпосередньо, а не за підтримки НАН України. Чіткої позиції з цих питань Академія не висловлює, а здебільшого погоджується з нововведеннями Міністерства, хоча саме на Академію припадає більша частина захистів дисертацій. Практично відсутня комунікація між молодими вченими НАН України і представниками Академії, які беруть участь в обговоренні цих проблем.

Бюрократизація процесів наукових досліджень. З метою боротьби з псевдонаукою і для підвищення якості наукових пошуків створено цілу систему так званих фільтрів, однак на практиці вона перетворилася на гігантську систему непотрібної звітності. Молоді вчені постійно стикаються з необхідністю збирання абсолютно формальних документів, рецензій, експертних висновків. Інколи кількість «паперової» роботи вражає своєю абсурдністю і забирає дуже багато часу. І на цьому шляху поки що змін не видно. Найприкрішим у цій ситуації є те, що і псевдонаука, і низька якість наукових досліджень аж ніяк від цього не зникають. Крім того, недосконалою є система координації між НАН України та УкрІНТЕЛ. Викликом часу і, на нашу думку, необхідністю для НАН України є перехід на електронний документообіг. Велику надію молодь покладає на запровадження розподіленої інформаційної технології підтримки науково-організаційної діяльності НАН України (PIT НОД), до якої сьогодні є багато зауважень, але процес іде і подолки системи поступово усуваються.

Професійне зростання. Негативною тенденцією є штучні або надумані підстави для відмови молодим ученим у переведенні їх на вищі посади. Ситуація загострюється ще й тому, що академічні інститути, сповідуючи свої власні «принципи наукової зміни», вигадуючи свої вимоги для претендентів на посади старшого наукового співробітника, фактично створюють додатковий демотивуючий фактор для роботи молоді в Академії. Наприклад, деякі другорядні столичні та регіональні вищі після захисту кандидатської дисертації автоматично переводять молодого вченого на посаду доцента, яка відповідає академічній посаді старшого наукового співробітника. Проте для системи НАН України така практика радше виняток, аніж правило, що стає для молоді ще одним мотивом для того, щоб піти з Академії. Головною причиною, чому молодих учених після захисту не переводять на вищі посади, найчастіше називають відсутність грошей, але молоді вчені не розглядають це як аргумент, оскільки для кожного з нас краще працювати на 0,75 чи навіть на 0,5 частки посадового окладу старшого наукового співробітника, ніж на повному окладі на посаді молодшого наукового співробітника, оскільки цим фактично нівелюється кар'єрне зростання молодого вченого.

Отже, якщо в НАН України великою проблемою є те, що після успішного захисту дисертацій молодим ученим не знаходиться місця в наукових установах, то виявляється, що наша наукова молодь затребувана в провідних наукових центрах та університетах Західної Європи і Північної Америки. В останні роки складається враження, що НАН України готує наукову зміну для закордонних наукових установ, а не для України.

Матеріально-побутове забезпечення наукової молоді. Однією з найгостріших проблем наукової молоді є питання проживання в Києві. Аспіранти і наукові співробітники, які не забезпечені житлом, за формальними правилами мають право на поселення у гуртожитках Академії. Проте на цьому шляху здебільшого виникають проблеми організаційного та бюрократичного характеру. На жаль, діяльність

Державного житлово-комунального підприємства НАН України є непрозорою, інформація про поселення та про тих, хто живе в гуртожитках системи НАН України, і досі закрита, можна навіть сказати, засекречена. При цьому наукова молодь стає практично беззахисною, оскільки боїться втратити хоч якесь житло.

Варто окремо наголосити, що мешканці гуртожитків вчасно і в повному обсязі сплачують за проживання. Сьогодні вартість проживання в гуртожитку наближається до вартості оренди квартири в Києві, однак в окремих гуртожитках умови проживання є кричущими, а в деяких випадках навіть жахливими. Наприклад, у гуртожитках на вул. Доброхотова та на вул. Ежена Потьє вже близько року немає гарячого водопостачання. Ситуація загострюється ще й тому, що там проживають молоді сім'ї з маленькими дітьми. Уже майже рік ця проблема вирішується тільки у формі листування. Молоді вчені запитують, як у таких умовах можна думати про науку і наукові відкриття? Питання не риторичне, а цілком конкретне, і відповідь очевидна — ніяк.

Рада молодих учених НАН України. Діяльність Ради молодих учених в умовах нульового фінансування є надзвичайно плідною, оскільки ґрунтується на ентузіазмі, любові до науки й усвідомленні того, що майбутнє української науки не у високих кабінетах, а в руках активних молодих науковців, для яких наука є цінністю.

Згідно з новим Статутом НАН України, голови рад молодих учених інститутів входять до складу вчених рад цих наукових установ. Слід зазначити, що раніше це було, скоріше, окремими винятками.

Позитивним є також той факт, що представників Ради молодих учених НАН України те-

пер включено в Комісію по роботі з науковою молоддю, Комісію по розподілу службового житла, Комісію з поселення в гуртожитках. Ми сподіваємося, що інтеграція молоді в інші структурні та керівні підрозділи НАН України триватиме і надалі.

У 2016 р. радами молодих учених відділень НАН України було проведено 7 наукових заходів. Продовжується робота над науково-популяризаційним проектом «Дні науки». Так, минулого року Дні науки проводилися двічі: «Дні науки. Весна» (Київ, Харків, Львів, Дніпро, Одеса; понад 10 тис. відвідувачів) та «Дні науки. Осінь» (Київ, Харків, Львів, Одеса, Івано-Франківськ, Житомир, Канів; понад 10 тис. відвідувачів).

Представники Ради молодих учених НАН України активно працювали в робочих групах з розроблення Методики оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України та імплементації Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність».

Серед науково-освітніх заходів, в організації яких брали участь ради молодих учених, варто згадати ще конкурс наукових зображень від «Вікімедіа Україна», участь у роботі «Київського еволюційного клубу», проведення відкритих лекцій, активне залучення молоді у спортивних заходах.

Отже, на завершення хочу підкреслити, що сьогодні наукова молодь НАН України опинилася на межі виживання. Якщо найближчим часом не зробити рішучих кроків для поліпшення ситуації, Академія і надалі втрачатиме талановиту молодь і в результаті в майбутньому передавати наукову спадщину України буде вже нікому.

Дякую за увагу!